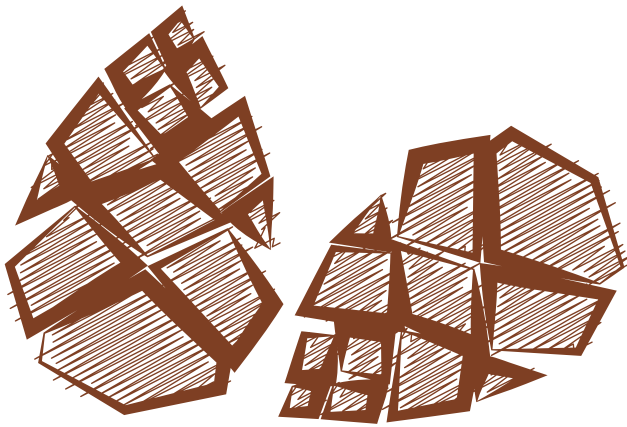

**MERA
TALL**

**EN HANDBOK
FÖR MERA TALL**

© Skogsstyrelsen 2021
Andra uppdaterade versionen
Grafisk form: David Svensson
Foto framsida: MostPhotos

Hänvisningar till webbsidor och dess adresser var aktuella vid
handbokens publicering 2021-06-01, men med reservation
för att de kan komma att förändras eller försvinna.

www.skogsstyrelsen.se/meratall

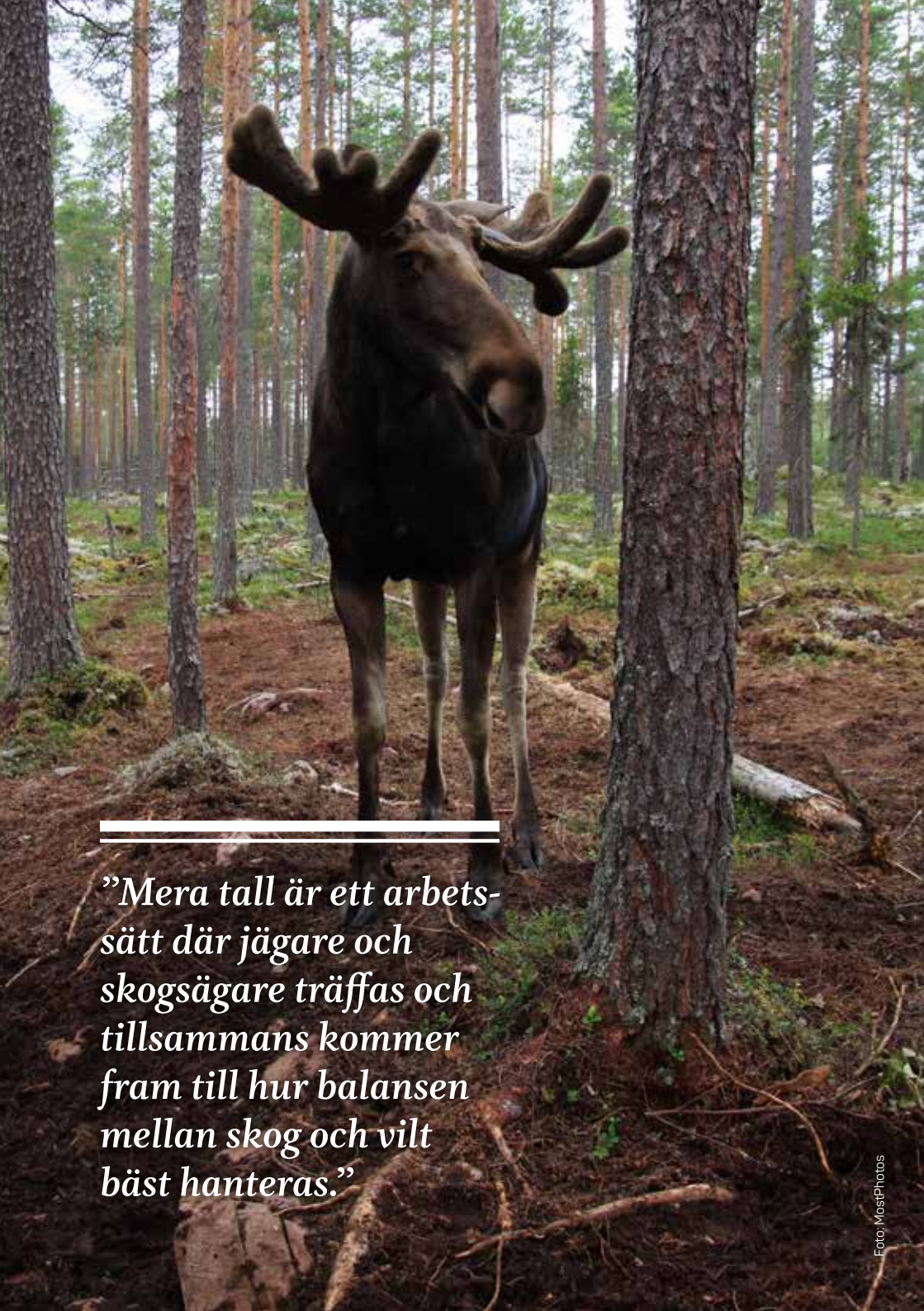
Arbetssättet Mera tall innebär att det ordnas träffar och gemensamma möten för jägare och skogsägare. På mötena diskuterar man respektfullt hur en balans mellan skog och vilt kan uppnås. Diskussionerna utgår från fakta, helst lokala uppgifter.

Den här handboken beskriver mer i detalj hur ett sådant arbete kan läggas upp och genomföras. Handboken innehåller ett flertal tips och råd samt många hänvisningar till andra ställen där det finns fakta som kan vara till hjälp i arbetet. Det är projektets förhoppning att handboken kan bidra till en ökad förståelse för *hur* ett ”Mera tall-arbete” kan initieras och drivas.

Carina Olofsson Boström
Regional samordnare, Skogsstyrelsen,
Region Nord

Martin Wallgård
Regional samordnare, Skogsstyrelsen,
Region Mitt

Magnus Gunnarsson
Regional samordnare, Skogsstyrelsen,
Region Syd

*”Mera tall är ett arbets-
sätt där jägare och
skogsägare träffas och
tillsammans kommer
fram till hur balansen
mellan skog och vilt
bäst hanteras.”*

INNEHÅLL

Mera tall

Vad är Mera tall?	6
Varför mera tall?	6
Kriterier för Mera tall	8
Historik och resultat i Uppvidinge	8
Organisation och ledning	9

Möten och träffar

Första mötet	10
Samrådsmöten	10
Skogsvandring	11
Utbildningar	11
Skogs dagar	11
Studiecirklar	11

Grundläggande kunskapsunderlag

Älgbetesinventering (Äbin)	12
Foderinventering (Fodpro)	12
Referenshägn	14
Avskjutningsstatistik	14
Älgobs	14
Kalvvikter	15
Spillningsinventering	15

Andra inventerings- och kunskapsunderlag

Älghultsmetoden	17
Skogsvandring	17
Viltolyckor	17
Återväxttaxeringar	18
Plantförsäljning	18
Certifiering och lagregler	18
Trädslaget tall	19
Hjortdjur	20
Foderskapande åtgärder	20
Ekonomi	20
Kontaktpersoner	21

Kriterier för "Mera tall-områden"

Första mötet

Redskap i din förvaltning

av skog och vilt

MERA TALL

Mera tall är ett arbetssätt där jägare och skogsägare träffas och tillsammans kommer fram till hur balansen mellan skog och vilt bäst hanteras. Diskussionerna utgår så långt möjligt från lokala fakta och goda exempel. Målet är ett ståndortsanpassat skogsbruk med livskraftiga klövviltstammar i balans med det naturliga foderutbudet.

Mera tall kan bedrivas inom ett jaktlags område, inom ett älg-skötselområde eller älgförvaltningsområde. Det finns inga fasta former för hur ett Mera tall område ska se ut.

Det grundläggande i arbetssättet är att under en längre tidsperiod samla jägare och skogsägare till ett flertal träffar. På träffarna diskuterar deltagarna hur man ser på en lämplig balans mellan skog och vilt. Inledningsvis utgår diskussionerna från de delar där det finns störst samsyn. Inled gärna första gången med övningen *Första mötet* (på sidan 25). Varje möte eller samtal utgår så långt det är möjligt från lokala fakta eller det som man tillsammans kan se i skogen.

För ett framgångsrikt arbete behövs att de skogliga tjänstemännen inom aktuellt område involveras. Deras råd om bland annat föryngring är av avgörande betydelse.

Läs mer om vad Mera tall är på projektets hemsida www.skogsstyrelsen.se/meratall, se rutan relaterade dokument. Folder för utskrift Mera tall ger en snabb introduktion, projektplanerna en fylligare bakgrund.

VARFÖR MERA TALL?

Under en lång följd av år har andelen tall i våra skogar minskat i delar av landet, främst på grund av att gran planterats för att undvika betesskador av vilt.

”Mera tall behövs för en uthålligt värdefull produktion, för att utveckla och bibehålla naturvärden, som foder och livsmiljö för många arter samt som en anpassning till pågående klimatförändringar.”

Foto: MostPhotos

Därför startades det nationella samverkansprojektet Mera tall som ville visa att man genom samverkan och goda exempel kan öka möjligheterna till lyckade tallföryngringar. Mera tall behövs för en uthålligt värdefull produktion, för att utveckla och bibehålla naturvärden, som foder och livsmiljö för många arter samt som en anpassning till pågående klimatförändringar.

Läs mer om motiven för Mera tall på www.skogsstyrelsen.se/meratall, se rutan relaterade dokument. Projektplanerna ger en tydlig bakgrund.

KRITERIER FÖR MERA TALL

Ett område som arbetar enligt principerna i Mera tall följer de kriterier som projektet har satt upp. Att följa

kriterierna är en förutsättning för att det ska vara ett ”Mera tall område”. Genom att ta del av kriterierna får man en bra, snabb och översiktlig uppfattning över vad som görs inom ett ”Mera tall område”. Se avsnittet ”Kriterier för ett Mera tall område”.

HISTORIK OCH RESULTAT I UPPVIDINGE

Det arbetssätt och kriterier som tillämpas inom Mera tall har under åren 2010 till 2016 utvecklats inom ett område i Uppvidinge kommun, Kronobergs län. I Uppvidinge vände jägare och skogsägare trenden så att det föryngras mer med tall samtidigt som mer tallfoder för viltet produceras.

Det går däremot inte att se förbättrade resultat i älgstammens kvalitet (högre kalvvikter, bättre reproduktion etc.).

Här krävs antagligen en minskning även av övrigt klövvilt. Viktiga foderväxter såsom RASE (rönn, asp, sälg och ek) är fortfarande mycket hårt betade.

Läs mer om resultatet av de första årens arbete inom Mera tall på www.skogsstyrelsen.se/meratall, se rutan relaterade dokument och Rapport 2017:12.

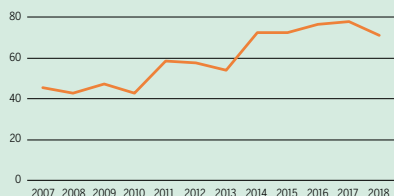
ORGANISATION OCH LEDNING

För att organisera och anordna träffar och möten behövs en lokal organisation av arbetet. Det kan säkert ske på flera

olika sätt. Genomgående är dock att älgförvaltningen med sina älgförvaltningsgrupper och älgskötselområden måste vara engagerade i arbetet. I älgförvaltningen är såväl jägare som markägare representerade. Det är lämpligt att varje älgskötselområde och älgförvaltningsgrupp utser en specifik kontaktperson.

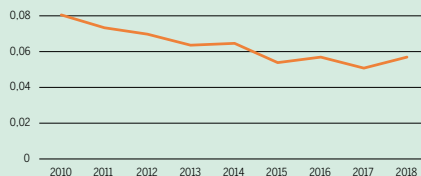
Det är en fördel om någon kan ta sig an rollen som ”projektledare” för det område som vill arbeta enligt arbets sättet Mera tall. Denne bör ha till uppgift att i samverkan med älgförvaltningsgruppen och älgskötselområdena anordna lämpliga möten och träffar.

MER TALL

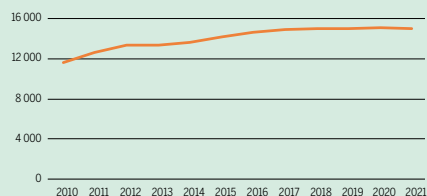
Andel (%) av Sveaskogs förnyringar inom aktuellt område som planterats eller sätts med tall

FÄRRE ÄLGAR

Älgobs inom aktuellt område

MER UNGSKOG

Foderproducerande ungskogsareal

SAMMANFATTNING AV RESULTATET I UPPVIDINGE KOMMUN

- Mer tall i förnyringarna, färre älgar och mer ungskog.
- Antal planterade tallar per älg blir med detta drygt tre gånger fler.
- Skadenivån i tallungskog år 2018 cirka en fjärdedel av vad den var 2011.

MÖTEN OCH TRÄFFAR

En grundläggande del av arbetssättet Mera tall är att anordna möten och träffar. Tillfällen där jägare och skogsägare träffas och tillsammans ökar sina kunskaper om vad som påverkar balansen mellan skog och vilt.

Det första mötet bör ägnas åt att ta fram en enkel handlingsplan med konkreta åtgärder som är lämpliga att genomföra inom ramen för Mera tall. Avsikten är att försöka hitta de områden där enigheten är som störst.

Genom att börja med åtgärder där det finns en stor enighet så ökar möjligheterna att bygga förtroende mellan deltagarna.

FÖRSTA MÖTET

Vid det första mötet är det lämpligt att kartlägga vilka åtgärder eller problem som deltagarna vill koncentrera sig på. Börja med de åtgärder eller problemområden där samstämmigheten är som störst. Det finns en enklare instruktion för hur övningen kan genomföras.

Se avsnittet Första mötet.

SAMRÅDSMÖTEN

Enligt jaktförordningen och Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2011:7) ska såväl älgförvaltningsgrupperna som älgskötselområdena hålla årliga samrådsmöten. Till älgskötselområdenas samrådsmöten ska berörda fastighetsägare, jakträttshavare och viltvårdsområdesföreningar inom älgskötselområdet bjudas in.

De obligatoriska samrådsmötena är ett utmärkt tillfälle att ta upp frågor om balansen skog och vilt. Ämnen som lämpligen tas upp är Äbin, lokala inventeringsdata, ekonomi.

SKOGSVANDRING

Ett enkelt och effektivt sätt att mötas är att genomföra en kortare skogsvandring.

Foto: Michael Ekstrand

Inbjudan riktas lämpligen lokalt inom det enskilda jaktlaget/byn. Gruppen fungerar bäst om det är blandat jägare och skogsägare. Låt deltagarna själva göra iakttagelser under vandringen och stanna på utvalda platser för att diskutera det som deltagarna har sett. Bygg gärna vandringen på *Ett redskap i din förvaltning av skog och vilt*.

UTBILDNINGAR

Det finns flera utbildningar på webben som ger insikter i skog och viltbalansen. Utbildningen *Skog och klövvilt* samt kursen *Viltanpassad skogsskötsel i praktiken* kan rekommenderas för såväl jägare som skogsägare. Även inom projektet *Vild och bortskämd* tas det fram lämpligt utbildningsmaterial.

Läs mer om utbildningarna på

- www.skogochklovvilt.se/

- www.facebook.com/vildochbortskamd/
- <https://www.skogforsk.se/produkter-och-evenemang/kurser/viltanpassad-skogsskotsel-i-praktiken-exkursioner/>

SKOGSDAGAR

Passa på att komplettera andras skogsdagar med budskap om Mera tall. Delar av resultaten från ÄBIN kan vara lämpliga att presentera. Visa gärna på goda exempel på tallföryngring. Även skogsdagar i anslutning till referenshägn är att föredra.

STUDIECIRKLAR

Gör reklam för pågående studiecirkel när så är lämpligt. LRF Sydost driver kampanjen *Viltstammar i balans 2.0*. Länsstyrelsen i Skåne, med flera, driver kampanjen *Vild och bortskämd*.

GRUNDLÄGGANDE KUNSKAPSUNDERLAG

En adaptiv viltförvaltning kräver att det finns tillgång till relevant fakta. Skogsbrukets nationella viltgrupp samt Svenska Jägareförbundet rekommenderar ett antal inventeringsmetoder av vilka de viktigaste redovisas nedan.

Älgbetesinventeringen (Äbin) är en basmetod som används inom älgförvaltningen. I Äbin tas uppgifter fram som visar skogstillståndet med fokus på viltskador. Inventeringen baseras på en kvalitets-säkrad statistisk metod som beräknar hur många av träden inom ett inventeringsområde som skadats av vilt.

Äbin tar även fram uppgifter om trädslag som är särskilt begärliga för viltet såsom rönn, asp, sälg och ek (RASE). Dessutom ger inventeringen information om vilka trädslag som använts när ungskogen förnygrades.

Uppgifterna från Äbin säger inte bara något om de skogsskador som orsakas av älg och andra hjortdjur. Här finns även relevant information om tillgång till och

utnyttjande av kvistfoder samt ungskogens sammansättning av trädslag.

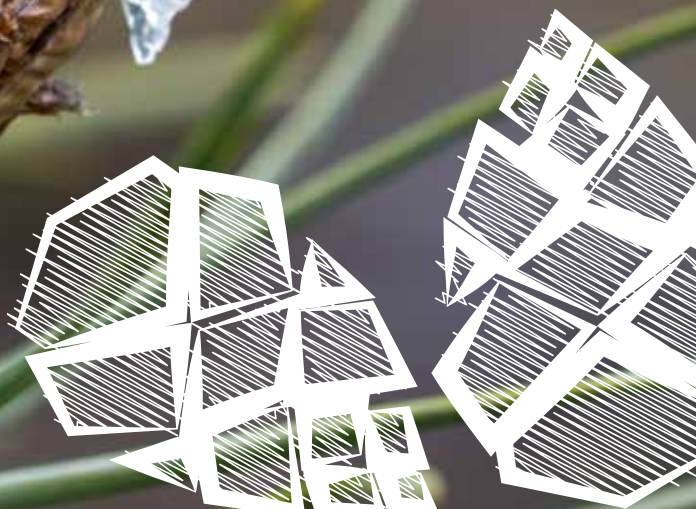
Fältarbetet utförs på våren av professionella inventerare. Skogsstyrelsen ansvarar för metoden och levererar resultat som i första hand används av älgförvaltningsgrupperna. Trots namnet skiljer inte Äbin på skador som orsakats av andra vilda hjortdjur än älg.

Läs mer om Äbin samt ta del av resultaten på www.skogsstyrelsen.se/abin

FODERINVENTERING (FODPRO)

Foderprognoser visar hur mycket ungskog som finns inom ett område, oftast ett älgförvaltningsområde. Ungskogsarealerna som redovisas är inom det åldersintervall då

”Älgbetesinventeringen baseras på en kvalitets-säkrad statistisk metod som beräknar hur många av träden inom ett inventeringsområde som skadats av vilt.”

tillgängligt kvistfoder för älg och hjortdjur är högt.

Skogsstyrelsen beräknar årligen den foderproducerande ungskogsarealen utifrån en satellitbildsanalys. Ungskogsarealen utgör i särklass den största födoresursen för de vilda hjortdjuren.

Läs mer om foderprognoser samt ta del av resultaten på www.skogsstyrelsen.se/abin

REFERENSHÄGN

Ett referenshägn är ett enkelt sätt att visa på hjortdjurens påverkan på vegetationen. Det enklaste sättet att använda referenshägn är att sätta upp ett stängsel på ett nyligen upptaget hygge. Området som stängslas in behöver inte vara större än 4 till 6 meter i sida. Hägnet ska vara tillräckligt högt och stabilt för att hålla hjortdjuren ute. Oftast syns skillnader i vegetation innanför stängslet gentemot utanför redan efter en säsong.

Foto: Michael Ekstrand

AVSKJUTNINGSSSTATISTIK

Hur vi väljer att skatta klövviltstammarna påverkar numerären och den framtida kvalitén och sammansättningen. Därför är statistik över avskjutningen viktig att följa och analysera för framtiden.

I älgdata som drivs av länsstyrelserna samlas viktiga data om älg. I viltdata som drivs av Svenska Jägareförbundet hittar man ytterligare uppgifter även data om andra viltslag.

Läs mer på www.algdata.se respektive www.viltdata.se

ÄLGOBS

Observationer av älg under älgjakten ger värdefull information för bedömning av älgstammens storlek, reproduktion och sammansättning. Det är nödvändig kunskap för att kunna följa upp förvaltningen gentemot de mål som man satt upp för respektive område.

Läs mer på www.algdata.se respektive www.viltdata.se

KALVVIKTER

Kalvvikter används ofta som ett mått på älgstammens kvalitet. Det är många gånger önskvärt att kalvarna når vikter på minst 70 kilo (slaktvikt).

Förutom fodersituationen för djuren så påverkas kalvvikterna också av när på året kalvarna är födda. Vilket i sin tur är avhängigt av när under föregående

Foto: Kenneth Johansson

höst kon blev betäckt. Därvid spelar älgstammens sammansättning och ålder en viss roll.

Läs mer på www.algdata.se respektive www.viltdata.se

SPILLNINGSINVENTERING

Spillningsinventering ger ett värde på älgpopulationens storlek. Spillningsinventeringen blir ett starkt verktyg

om man upprepar den under flera år och därmed kan analysera trender (upp- och nedgångar) i populationen. Metoden bygger på att inventerare räknar de spillningshögar som samlats under senaste vintern på objektivet utlagda provytor.

Läs på <http://www.algdata.se/Sv/inventering/Pages/default.aspx>

”Genom att studera vegetationen i skogsbestånd där träden är yngre än 15 år kan man få en uppfattning om mängden hjortdjur är i balans med fodertillgången.”

ANDRA INVENTERINGS- OCH KUNSKAPSUNDERLAG

Älghultsmetoden är en enkel inventering som kombinerar spillningsinventering med inventering av fodertillgång/ betetryck. Resultaten visar trender mellan åren och är för ett enskilt älgskötselområde ett utmärkt komplement till älgförvaltningsområdets resultat från ÄBIN.

Det åtgår cirka 12 inventeringsdagar per år för ett älgskötselområde. Någon bör vara ansvarig för sammanställning och presentation av resultaten såväl inom området såsom gentemot älgförvaltningsgruppen.

Läs mer om Älghultsmetoden på www.skogsstyrelsen.se/meratall, under avsnittet relaterade dokument, Instruktion till Älghultsmetoden.

SKOGSVANDRING

Genom att studera vegetationen i skogsbestånd där träden är yngre än 15 år kan man få en uppfattning om mängden hjortdjur är i balans med

fodertillgången. Det finns en enkel folder med instruktion som kan användas. Gör gärna vandringen på den egna fastigheten eller tillsammans inom jaktlaget.

Formuläret finner du på sidan 28-31 eller på www.skogsstyrelsen.se/meratall

VILTOLYCKOR

Det finns för större områden ett tydligt samband mellan antalet djur och antalet viltolyckor i trafiken. Genom att följa utvecklingen av viltolyckorna får man indirekt en indikation på klöviltstammarnas utveckling. Lokalt kan andra åtgärder påverka situationen såsom exempelvis uppställande av viltstängsel.

Snörika vintrar, torra somrar och motsvarande variationer i vädret påverkar också klövviltets rörelsemönster och därvid antalet olyckor.

Läs mer på www.viltolycka.se

ÅTERVÄXTTAXERINGAR

Större företag gör som regel egna uppföljningar av återväxterna. Resultat från sådana inventeringar kan vara till hjälp även för kringliggande fastigheter.

PLANTFÖRSÄLJNING

Uppgifter från plantförsäljning kan ge viktig information om hur andelen tall ökar eller minskar. Observera dock att även omfattningen av självföryngring kan påverka andelen tall i föryngringarna.

CERTIFIERING OCH LAGREGLER

Lagar och föreskrifter

Enligt skogsvårdslagen ska efter avverkning de föryngringsåtgärder vidtas som kan behövas för att trygga återväxtens av en skog av tillfredställande täthet och beskaffenhet i övrigt. För magra och torra marker är i allmänhet tall det lämpligaste trädslaget.

Läs mer på www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/skogsvardslagen

Certifieringsregler

För dem som certifierat sitt skogsbruk i enlighet med PEFC eller FSC gäller särskilda villkor för att motverka viltskador.

Enligt PEFC:s skogsstandard ska skogsägare verka för att viltstammarnas storlek anpassas så att de långsiktiga målen för skogsskötsel och naturvård uppnås. Ett nära samarbete mellan skogsbruk och jägare är en förutsättning för att uppnå målet om en livskraftig viltstam i balans med fodertillgången.

Enligt FSC ska skogsbrukare i samråd med jägare/jägarorganisationer ta fram ett program för att begränsa viltskador. Programmet ska beakta markinnehavets storlek och förutsättningar samt baseras på bästa tillgängliga kunskap. Exempel på åtgärder är anpassad avskjutning och ökad viltfoderproduktion.

Läs mer på www.pefc.se och <https://se.fsc.org/se-se>

Foto: MostPhotos

Skogsstyrelsens viltskadepolicy

Skogsstyrelsens viltskadepolicy uttrycker samhällets och skogspolitikens krav på vilka viltskador som kan accepteras.

Läs mer på <https://www.skogsstyrelsen.se/bruka-skog/skogsskador/viltskador/balans-mellan-skog-och-vilt/>

TRÄDSLAGET TALL

För studier i och underlag för diskussioner om skogsskötsel rekommenderas relevanta kapitel i *Skogsskötselserien*. Skogsskötselserien är en sammanställning av kunskap om skogsskötsel skriven av forskare och redaktionellt bearbetad. I tjugo kapitel ger Skogsskötselserien

den teoretiska grunden till skogsskötselns praktiska tillämpningar. Serien publiceras endast på nätet där kapitlen kan laddas ner som pdf-filer.

Skogsskötselserien används av yrkesverksamma i skogsbruket och angränsande verksamheter, av skogsägare och som lärobok vid skogliga utbildningar. Ett bra komplement till serien är den digitala tjänsten *Skogskunskap* som tillhandahåller fakta om skogens skötsel, men också instruktioner och digitala verktyg.

Läs mer på www.skogsstyrelsen.se/skogsskotselserien

Kunskap Direkt är ett interaktivt kunskapssystem. Kunskap Direkt vänder sig i första hand till aktiva skogsägare, men även till skogstjänstemän, studenter och ”en skogsintresserad allmänhet”. Det innehåller övningar, kunskapstester och beräkningsverktyg. Skogsbrukaren kan själv fylla i uppgifter om sin skog, beräkna lönsamhet, virkesförråd och får råd om gallring, röjning, förnygring och slutavverkning.

Läs mer på www.skogskunskap.se

HJORTDJUR

För kunskaper om hjortdjurens biologi, föda och förvaltning rekommenderas ett studium av Svenska Jägareförbundets hemsida.

Läs mer på <https://jagareforbundet.se/vilt/viltvetande/artpres/>

FODERSKAPANDE ÅTGÄRDER

Den viktigaste foderskapande åtgärden är bedrivandet av trakthyggesbruk. Stora årliga arealer ungskog producerar mycket foder. Därutöver finns det en rad andra åtgärder som i viss mån kan bidra till fodermängden. Studera gärna resultaten från projektet *Vild och bortskämd*.

Läs mer på:

- www.facebook.com/vildochbortskamd/
- www.skogsstyrelsen.se/bruka-skog/olika-satt-att-skota-din-skog/viltanpassad-skogsskotsel/

EKONOMI

Kostnader och intäkter

SLU (Sveriges Lantbruksuniversitet) har inom ramen för forskningsprojektet *Future Forests* genomfört två stora enkätundersökningar för att försöka fastställa vilket värde jakten kan tänkas ha. De beräknade att det totala, årliga bruttovärdet av jakten i de svenska skogarna är drygt tre miljarder kronor. Genomsnittsjägaren spenderar mer än 20 dagar om året på jakt. De viktigaste värdena är rekreation och köttfångst.

Skogsstyrelsen beräknade år 2018 kostnaderna av skador på skog orsakat av hjortdjur (älg, rådjur och dov- och kronhjort). Tillväxten med dagens skadetryck i tallungskogen beräknades minska med ca 6,4 miljoner skogskubikmeter per år vilket innebär en kostnad för markägarna som uppgår till ca 1,15 miljarder kronor. Den minskade tillväxten innebär en samhällsekonomisk kostnad genom minskning av BNP för skogsbruket och skogsindustrin som sammantaget uppgår till 7,2 miljarder kronor per år, vilket inkluderar förädlingsvärdet.

Foto: Kenneth Johansson

Läs mer på

- www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/f-for/tidigare-bilder-och-loggor/skogens-nyttigheter-2015-03-10.pdf
- <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/publikationer/2018/rapport-20184-atgarder-for-att-minska-skador-pa-skog.pdf>
- www.skogsstyrelsen.se/meratall under sidan senaste nytt.

KONTAKTPERSONER

För hjälp med att komma igång och ordna träffar och möten kan kanske följande organisationer eller företag vara behjälpliga.

- Skogsstyrelsen
- Länsstyrelsen
- Svenska Jägareförbundet
- Skogliga företag
- Markägareorganisationer såsom LRF och skogsägarföreningar

KRITERIER FÖR ”MERA TALL-OMRÅDEN”

Vad som görs	Hur det görs
Det föryngras med tall på tallmarker	<p>Trädslag väljs utifrån ståndortsförhållanden. Det innebär att på magra marker¹ dominerar tall. På mellanmarker² finns förutsättningar att föryngra tall så att trädslaget utgör ett betydande inslag.</p> <p>Skogstjänstemän tar alltid upp en diskussion om föryngring av tall där ståndortsförhållandena är lämpliga.</p> <p>Utvecklingen går att följa via ÄBIN, Skogsstyrelsens återväxt-uppföljningar, statistik från plantförsäljning m.fl.</p>
Klövvtstammarna anpassas till fodertillgången	<p>I viltförvaltningen ansvarar skogsägare och jägare för att klövvtstammarna anpassas till fodertillgången. För att få god ekonomisk avkastning av tall med bra kvalitet tolereras högst 5 %³ årliga skador på tall. Nivån gäller summan av vinter- och sommarbete.</p> <p>I bestånd där rönn, asp, sälg och ek är naturligt förekommande utvecklas några trädindivider så att de i röjningsfasen är minst lika höga som beståndet i övrigt.</p> <p>Foderprognoserna studeras inför beslut om avskjutning.</p> <p>Utvecklingen går att följa via ÄBIN, älgdata, jaktrapport och viltdata.</p>

1 Med mager mark avses mark med ristypen lingo eller magrare, se Äbin-instruktionerna för utförligare förklaring.

2 Med mellanmark avses mark med ristypen blåbär, se Äbin-instruktionerna för utförligare förklaring

3 För områden med en medelbonitet på högst T18 tolereras högst 2 % årliga skador.

Vad som görs	Hur det görs
Hänsyn tas till hela klövviltstammen	<p>I älgskötselplaner och motsvarande redovisas även ambitionerna för övrigt klövvilt.</p> <p>Hänsyn tas även till klövviltstammar i andra områden än det egna. Det är särskilt viktigt i områden där viltet förflyttar sig över årstiderna.</p> <p>Populationerna av allt klövvilt följs regelbundet, bland annat via viltdata.</p>
ÄBIN kompletteras med lokala inventeringar	För att fånga lokala variationer behöver skogsägare/jägare ta fram kompletterande fakta.
Arbetet sker långsiktigt så att en serie av inventeringsresultat kan jämföras mellan åren	Minst tre års inventeringar behövs för att skönja en trend.
Man ser på trender, inte enskilda årsresultat	<p>Enskilda års avvikande värden i en inventering leder inte till ändrade strategier för skogsbruk eller viltförvaltning.</p> <p>Ett enskilt års resultat kan i kombination med andra data dock vara tydligt nog för att vidta omedelbara åtgärder.</p>
Diskussionerna hålls vid liv – det anordnas årligen gemensamma möten och träffar för jägare, skogsägare och skogliga tjänstemän	<p>De obligatoriska samrådsmötena mellan jägare och skogsägare inom ett ÄSO är ett utmärkt tillfälle att prata med varandra inom ramen för Mera tall.</p> <p>Möten kan ske inomhus eller ute. De kan omfatta föreläsningar, gruppdiskussioner eller skogsvandringar. Avsikten är att se och lära av varandra. Till mötena är såväl markägare, jägare som skogstjänstemän inbjudna.</p>
Andras åsikter och kunskaper respekteras då arbetet sker i samverkan med varandra	<p>Mötesledaren har en viktig uppgift att se till så att alla får komma till tals.</p> <p>Diskussionerna ska baseras på fakta såsom inventeringsresultat, aktuell forskning, ÄBIN, älgdata, jaktrapport, viltdata etc.</p>
Det behövs tålmod – förändringar tar tid	Ge inte upp vid första mötet oavsett resultat.

”Övningen är en hjälp för att ta fram en enkel handlingsplan med konkreta åtgärderna som är lämpliga att genomföra inom ramen för Mera tall.”

FÖRSTA MÖTET

Övningen är en hjälp för att ta fram en enkel handlingsplan med konkreta åtgärderna som är lämpliga att genomföra inom ramen för Mera tall. Övningen kan med fördel genomföras när en grupp är relativt ny, fått delvis nya medlemmar eller när gruppen ska gripa sig an nya frågeställningar. Förbered dig med pennor, postit-lappar samt tavla eller blädderblock.

1 Presentera syftet med kvällen. I Mera tall är det för att testa en modell som ska utveckla samarbetet inom älgförvaltningsgruppen, älgskötselområdet eller jaktlaget och ligga till grund för en genomförbar och realistisk åtgärdsplan.

2 Kort presentation med få bilder som kortfattat och faktabaserat beskriver grunderna. Ta gärna med klövviltstammarnas utveckling inom området och hur detta påverkar fodertillgången, viltskadorna och möjligheterna till ett ståndortsanpassat skogsbruk samt slaktvikterna på kalv.

3 Sätt kommunikationsregler för kvällen som möjliggör att man kan konstatera att man har olika intressen/åsikter men att detta inte bör vara orsak till missämja.

4 ”Presentera legitima intressen”. Deltagarna skriver ner sin synpunkter/förslag till åtgärder på postit-lappar utan att angripa motparten. Hur ser verkligheten ut avseende balansen mellan skog och vilt? Vilka åtgärder behövs för att nå målbilden? En synpunkt/åtgärdsförslag per lapp. Försök att uttrycka åsikter om läget eller förslag till åtgärder så sakligt och så kort som möjligt.

Exempelvis: *Mer viltfoder bör lämnas vid röjning, klövviltstammarna är för stora.*
Inte: *Jägarna skjuter fel, skogsägarna sköter skogen fel.* Diskussionsledaren gör en opartisk formulering av synpunkterna i de fall det behövs och sätter upp lapparna på tavlan i en enda grupp.

5 Gruppen diskuterar varje postilapp/synpunkt för sig och sätter in dem under rubrikerna *Eniga*, *Tveksamma* och *Oeniga* (se bild till höger). Diskutera inte sakfrågan nu utan bara vilken kategori den förslaget ska hamna under.

6 **Samordnade intressen.**
Börja med lapparna under rubrik ”Eniga” – de punkter man är enig om. Ställ frågan vad man vill uppnå och diskutera vilka konkreta åtgärder, resurser, kunskaper med mera som deltagarna i gruppen kan bidra med. Vilket behov finns det av ökad kunskap, mer resurser och så vidare? Skriv ner resultaten under respektive rubrik på tavlan.

Foto: MostPhotos

ENIGA

TVEKSAMMA

OENIGA

ÅTGÄRDSFÖRSLAG
OCH MÅL

.....

ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR ATT
KLARLÄGGA SYNPUNKTERNA

.....

ÅTGÄRDSFÖRSLAG
FÖR ATT NÅ ENIGHET

.....

EGNA BIDRAG FÖR
ATT NÅ MÅLET

.....

EGNA BIDRAG FÖR
ATT NÅ MÅLET

.....

EGNA BIDRAG FÖR
ATT NÅ MÅLET

.....

BEHOV AV YTTERLIGARE
RESURSER

.....

BEHOV AV YTTERLIGARE
RESURSER

.....

BEHOV AV YTTERLIGARE
RESURSER

.....

ÅTGÄRDER/
ANSVARIG/TIDPLAN

.....

.....

ÅTGÄRDER/
ANSVARIG/TIDPLAN

.....

.....

ÅTGÄRDER/
ANSVARIG/TIDPLAN

.....

.....

REDSKAP I DIN FÖRVALTNING AV SKOG OCH VILT

De följande sidorna visar på fyra enkla sätt att bedöma balansen mellan klövviltstammar och fodertillgång. Formuläret kan med fördel skrivas ut för att tas med ut på en vandring i skogen.

Genom följande enkla tips kan man se om klövviltstammarna (älg, rådjur, kron- och dovvilt) är i balans med fodertillgången.

Metoden är under utprövning och resultaten av indikatorbedömningen är inte kvalitetssäkrade.

Balansen mellan klövvilt och foder påverkar:

- klövviltstammarnas tillväxt och kondition
- skogliga värden

och är en förutsättning för:

- kvalitativt goda viltstammar
- biologisk mångfald
- ett lönsamt jord- och skogsbruk

Foto: MostPhotos

Använd formuläret på nästa uppslag för att göra en bedömning på skogsbestånd där ålder på träden är yngre än 15 år. (hyggen och ungskogar). Undantaget är förekomsten av mjölkört som bedöms på hyggen, vägkanter, utmed diken och andra ”öppna ytor”.

Foto: MostPhotos

1 Rönn, asp, sälg och ek. Bedöm om trädslagen är hårt betade – är merparten av knopparna är avbitna?

Rönn:

Ja

Nej

Foto: Michael Ekstrand

Asp:

Ja

Nej

Foto: MostPhotos

Sälg:

Ja

Nej

Foto: Michael Ekstrand

Ek:

Ja

Nej

2 Mjölkört. Bedöm förekomsten, görs lättast under blommings-tiden, juli-augusti.

- Saknas/enstaka
- Riklig förekomst

3 Försommarbete av tall. Bedöm om de ljusgröna årsskotten är betade under för- och sommartid.

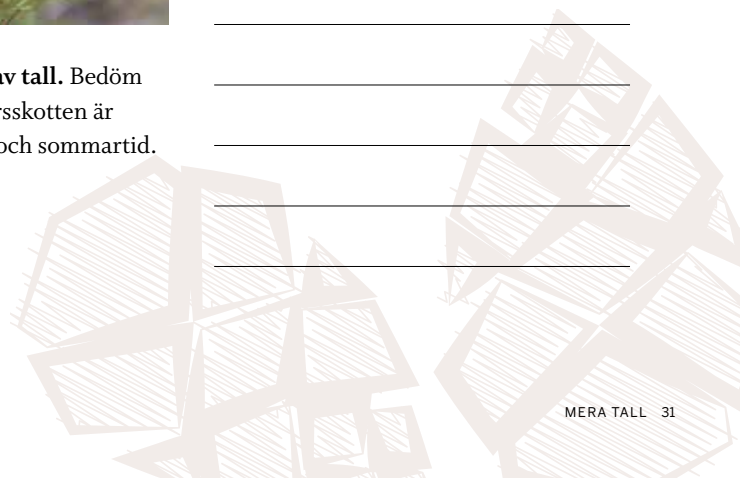
- Ja
- Nej

4 Granbete. Bedöm om skott- och kvistar är betade på granar som är 1-4 meter höga.

- Ja
- Nej

Noteringar:

NERA TALL

Det nationella projektet Mera tall vill engagera och inspirera fler jägare och skogsägare att samarbeta kring en balans mellan skog och vilt.

Mera tall-projektet vill öka andelen tall i våra plant- och ungskogar. Det behöver även finnas fler rönнар, aspar, sälgar och ekar. I projektet samarbetar Skogsstyrelsen och delar av svensk skogsnäring för att skogsägare ska våga satsa på tall. Att hitta balansen mellan skog och vilt är själva kärnfrågan.

HOLMEN

SKOGSÄGARNA

Svenska kyrkan

MELLANSKOG

SVEASKOG

Sydved

SÖDRA

www.skogsstyrelsen.se/meratall